

ПОВРАТАК НА ИТАКУ

Мирко Демић, *По(в)рајнички реквијем*, „Агора”, Зрењанин 2012

„Ослушкујем нестајање, покушавам да га додирнем прстима, осетим његов незауостављив и компликован рад, настојим да га дотакнем стопалима, удахнем тај умирући дах и чујем самртнички ропац.

Не знам шта ме је натарело да бележим ову замену за живот, тај сувишак који је одсуство, оно одсуство од чијег се обиља загрцнух.”

Тако завршава исписивање *По(в)рајничког реквијема* Симеон Малобабић, бивши сеоски учитељ, „сувишан човек” у поратној родној Бабанији збрајајући међу поглављима романа и својим поратницима и повратницима сву трагедију рата, оплакујући живе жртве „деформисане од невремена које их је задесило”, а спремне још само да причају. У лутању кроз пустош сопственог живота након рата, у одисеји над јаловом родном земљом која као да више неће рађати, прича и приповедање и за друге колико и за самог Симеона Малобабића постаје замена за живот. Плачом над Итаком које више нема, замагљеним сећањем на оно што је била, искошеним, полемичким и иронијским погледом на свет који га окружује, Симеон Малобабић покушава да предочи тренутак садашњости кроз кружну структуру романа, остварену помоћу цитата. У завршном поглављу насловљеном „Симеонијада над Бабанијом” то су и сузе Јеремијине као сведочанство о поништењу постојања и сузе Симеонове којима је исписана повест онога „ко одавно не живи”.

На почетку књиге о томе сведочи мото: „Све је тужно и жалосно. Живи се оплакују. Тко не зна шта је жалост, нека у крајину дође.” Име и дела потписника ових речи, Николе Беговића (1821–1895), вероучитеља, песника, историографа који је бавећи се лексикографским и етнографским питањима сакупио „Народне пјесме крајишких Срба” и писао о „Животу и обичајима Срба граничара”, сведоче о жељи Мирка Демића да покаже континуитет, непроменљивост осећања, карактеристика људи и сукоба тла али и разлике у трагици страдања која је сустигла српски народ у Крајини на крају XX века. Како би се успоставила једна врста дијалога са веком и временом Николе Беговића одабрана је епистоларна форма романа. У уводном поглављу наратор Симеон Малобабић наглашава да су писма исповести – „прича о себи и свом добу” упућена и адресирана на овог претка а добрим делом литерарно и језички документована наслеђем и традицијом реалистичке књижевности и именима писаца попут Петра Кочића, Симе Матавуља, Јакова Игњатовића, Светлика Ранковића, као и ликовима добро познатим из народне књижевности. Ипак, примењени на иронију и парадокс савременог доба и „оштећења света” у ратним и по(в)ратничким годинама преиначују се и

карактеристике и значења тих јунака и ликова, остављајући у понеким случајевима само испражњено име, као ознаку и сведочанство о неком другом, давно прошлом и окончаном времену. „Испробаном варком романописца”, наратор (и аутор) наговештава да ће „сведочења о свом нестанку” уобличити и алузијама и асоцијацијама на књижевна дела Бранка Топића, Косте Милићевића, Вељка Милићевића, Мирослава Крлеже, Иве Андрића и Борислава Пекића. Само књижевно поигравање у различитим сегментима и слојевима романа и обликовању ликова присутно је како би ублажило бол стварности. Реалистички документ о суровој и болно промењеној етнографској, моралној, социјалној и лично доживљеној карти крајине о којој већ тако дуго пише („Молски акорди”, „Трезвењаци на пијаној лађи”) покушаће да онеобичи укидањем познате географије, стварањем (Бабанија, Комшилија, Сусједстан, Загробје, Тирлиндија) и преузимањем већ постојећих књижевних топонима (Сврачији Закутак). Символика имена, како личних (Симеон Малобабић, Мали Радојица, Василија Острошка, Иво од Пославине) тако и географских доприноси и различитим могућностима значења и тумачења. Као нека врста контрапункта у роману, осим Симеона у којем се баштине Симеони Борислава Пекића и Симеон Ђак Петра Кочића, стоје поглавља у којима се приказују једини женски лик Василија Острошка, једино дете које ће понети само име Малог Радојице и Иво од Пославине, улез у месту, а „огледало оба сукобљена народа”.

Деконструкција света и човека изазвана ратом за Мирка Демића значиће и деконструкцију жанра у којем пише, што показује већ одредницом која стоји одмах испод наслова књиге: (етно)роман(ијада). Доказује је кроз поигравање у структурирању могућег постмодерног прозног епа – етно романа у композицији сплета-мозаика прича портрета. Одредница етно коју на почетку Мирко Демић, дефинише већ и самим именом Николе Беговића, преиначује се портретисањем: физиономија, карактеристика и занимања савременика а значење појма потпуно обесмишљава када она постаје само добар начин зараде. Продајом прикупљеног „етно-материјала” из напуштених кућа, „Етноменије” у миру наставља прљаве послове рата бришући сведочанства о неком претходном животу.

Роман(ијада) у поднаслову за Мирка Демића јесте понирање у епско стваралаштво Хомера. Композиционо, роман се са својих 24 поглавља ослања на *Илијад*у у којој су ратовања пренесена на поратне године, у којима нема хероја и јунака и над којима се гнев богова рата прелио у миру одузимајући им животну енергију, делање и радњу. На симболичком и тематском плану роман се много више ослања на *Одисеју* која се у случају Симеона Малобабића преобликује на потрагу за знацима препознавања саме Итаке, које више нема. „Покољ се десио”, Бабанија је опустошена и непрепознатљива, готово ограничена значењем свог

имена, (п)остаје простор који „се нигде више не држи чврсто за тло, нема поузданог упоришта о које може да се анкерише, већ плови неколико центиметара изнад површине”. У таквој Бабанији могуће је да мртве и дивље просторе, „без Бога и ђавола” поново настани Пан, онај протерани из Крлежине истоимене поеме, са разбијеном сиригом, „погрбљен и уморан”. Тако Бабанија постаје митско место пустоши у којем будућности нема, у којој су завладале „мушке приче” око ракијског казана, без снова, успаванки и бајки које су причале жене, без рађања и обнове човека, без икакве примисли о будућности. Због тога је овај реквијем без музике, понекад са причањем или пуким брбљањем, готово увек реквијем тишине. У њему се оплакује прошлост и садашњост, „живи мртваци” или Гогољеве „мртве душе” које лутају заробљене у својим телима над Бабанијом и Сврачијим закутком. Суровост, бесмисао и трагедију рата Мирко Демић осликава у миру, у недостатку живота и немогућности „преживелих” да надоместе празнину и тишину разорених и обезљуђених простора.

Тамара КРСТИЋ